

ושננתם

בשבילי האורות של תורות
הנגלה והנסתר המשולבים

שבת קודש | פרשת שלח | בחו"ל - פרשת בהעלותך

אליהו רוזמרין. ירושלים עיה"ק תובב"א

הקדמה

גיליון זה נכתב עלי דרך. כאשר זכינו להשתתף, בשמחת אהוב וידיד כאח, ידיד השם וידיד ישראל, איש הפלא שכל גופו אש התורה והמצוה, ה"ה האברך השוקד על דלתות התורה בלהט והתמדה,

הרב הגאון כמו' **אברהם יודא שלום הכהן שווארטץ** שליט"א.
פה בעיר גדולה לאלוהים בתורה ויראה וייליאמסבורג יצ"ו פה ניו יורק.

ביום שמחת לב אהובי, כאשר זוכה לראות את בתו הכלה המצוינת והחסודה תחי',
נכנסת בברית הנשואין יחד עם החתן המצויין בכל המעלות שליט"א,
אכן מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, כנחלים נטיו כגנות על נהה, כאהלים נטע השם, כארזים עלי מים.
ואשפוך ליבי לפני אלוהי השמים והארץ. כה לחי תעשה לאהובי הצדיק, להכפיל שכרכו בבני חיי ומזוני רוויחא
בריות גופא ונהורא מעליא, שתמיד יתבשר בבשורות טובות ושמועות טובות מדשנות עצם,
ובביתו ישמע תמיד קול ששון וקול שמחה קול מצהלות חתנים, אך טוב וחסד ירדפוך כל הימים,
ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, עד שנזכה יחדיו לשמוע קול משמיע שלום,
ונעלה ברננה לבית עולמים.

לשון הקודש - הלכה ומשמעות

לשון הקודש

כבר למעלה מאלפיים שנה. שהאנושות חוקרת את מהות הכוח של הדיבור, והשפה האנושית. החל מחכמי יון ועד ימינו, התענינו וחקרו חכמי העיתים, בפיענוח כוחו של האדם המדבר.

במאמרנו נציג שלושה הבנות במהות הדיבור. נציג את דעת חכמי תורתנו הקדושה, מול דעתם של חכמי אומות העולם. בנוסף ננתח את הייחודיות של 'לשון הקודש', כשפה שנברא בו העולם, שאדם הראשון השתמש בה, ובה ניתנה תורה.

מטרת המאמר: לבאר את החידוש של רבותינו התנאים במשניות פרק שמיני של מסכת סוטה. בחלוקה של דברים שנאמרים בלשון הקודש, או בכל לשון. ואגב, דיון בסוגיות נוספות בתלמוד ופוסקים, הנוגעים בסוגיה רחבה זו.

הדיבור הוא יתרונו הברור, של האדם לעומת החי. בדיבור האדם מבטא את עולמו הפנימי לחוץ, ומסוגל לשתף אחרים, במחשבות, ותחושות. והוא הכלי העיקרי שבו האדם מתקשר עם סביבתו. הדיבור ניתן באדם כבר מגיל צעיר מאוד, ונראה כאילו הדיבור מוטבע באדם באופן מלכותי. תהליך הדיבור נוצר במוח, והם מתורגמים לאותות עצביים, שמפעילים את מיתרי הקול. הדיבור מורכב,

מקולות הנוצרים במיתרי הקול, הנמצאים בקופסית הקול שבגרון.

חכמינו זיכרונם לברכה, התעסקו רבות בהבנת מהות הדיבור ומשמעותה, הן במישור ההלכתי, והן במישור המוסרי, ואף במישור הקבלה והסוד. במדרש אנו מוצאים את רבותינו מציגים את לשון הקודש כשפה שבו נברא העולם וכך אמרו במדרש רבה (פרק יח אות ד):

'רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון אמרי. כשם שניתנה תורה בלשון הקודש, כך נברא העולם בלשון הקודש. שמעת מימיך אומר גיני גיניא, אנתרופי אנתרופא, גברא גברתא, אלא איש ואשה' {שרק בלשון הקודש שם אשה נגזר משם איש, שממנו היא נוצרה. אבל בשאר לשונות לא מכנים את האשה כנגזרת מהאיש}.

אמנם בהבנת המושג בפתח דברנו נציג את עמדת **רבותינו הראשונים** במשמעות לשון הקודש. במישור ההלכתי, מול המישור ההגותי. במישור ההגות הרי שישנם שלשה גישות במשנת הראשונים.

שיטת הכוזרי והנמשכים אחריו:

לשון הקודש, היא לשון אלוהית, שנתנה לאדם הראשון בנבואה. ובלשון הזה ניתנה תורה, ובה התנבאו כל הנביאים. והיא לשון על טבעית, שבה יש קשר בין המילה למה שהיא מסמלת. כי האותיות מורים על מהות הבריאה. ורק היא לשון בעצם, בשונה משאר לשונות, שכן רק באמצעותה נברא העולם, ויש בה תיאום בין המילים למציאות. ונקראת לשון **הקודש** לפי שבאמצעותה הקדושה מתגלה בעולם, והיא עצמה קדושה בעצם.

שיטת הרמב"ן:

לשון הקודש היא לשון בני אדם. אלא שהתקדשה לשון זו מפני שבה דיברו אבותינו ובה הסכימו לדבר בדברי תורה. ואף שאין הכרח בין המילה למה שהיא מסמלת, אבל השפה קדושה בעצם השימוש בה לדברים שבקדושה. ונקראת לשון הקודש לפי שהנביאים התנבאו בלשון זה, והרבה גופי תורה תלויים בלשון הזה.

שיטת הרמב"ם:

לשון הקודש, היא השפה שבה הסכימו אבותינו לדבר. לשון הקודש היא שפה הסכמית של בני האדם כדי לפתח תקשורת, ולא שיש בה כוח אלוהי. לשון קודש שווה לכל הלשונות, בכך שאין קשר בין המילה למה שהיא מסמלת. ונקראת לשון **הקודש**, לפי שאבותינו ביררו שפה זו שלא יתערבו בה מילים מגונות. ושפה זו מקודשת לא מצד עצמה, אלא מצד ההנהגה שהרגילו ישראל להשתמש בה לכתבי הקודש.

שיטת הכוזרי

אחת הבסיסים שעליהם מושתת ספר הכוזרי של רבינו יהודה הלוי היא ההבנה במהות לשון הקודש. רבינו יהודה מאריך להשריש לאורך כל ספרו את עליונותו של לשון הקודש על כל הלשונות. כאשר הוא מקלס ומקדש את לשון הקודש שהיא נזר כל הבריאה ושורשה. ובאמצעותה נברא העולם, ולכך כל מה שהיה ועתיד להיות מתגלה דרך אותיות לשון הקודש,

ובה התנבאו הנביאים¹. וכלשונו (חלק ב סימן סח):

'וְהָיָא בְּעֶצְמָהּ הַחֲשׂוּבָה שְׁבִלְשׁוֹנוֹת מְקַבְּלָה וְסִבְרָא. הַקְּבָלָה, שֶׁהִיא הַלְשׁוֹן אֲשֶׁר דָּבַר בָּהּ יִי יִתְבָּרַךְ עִם אָדָם וְחֹהָה, וּבָהּ דְּבָרוּ שְׁנֵיהֶם. כְּאֲשֶׁר יוֹרָה עַל זֶה הַגִּזְרָא אָדָם מְאֻדָּמָה, וְאִשָּׁה מְאִישׁ, וְחֹהָה מְחִי, וְקִיִּין מְקִינִיתִי, וְשֵׁת מְשֵׁת, וְנֹחַ מִיִּנְחָמְנוּ. עִם עֵדוֹת הַתּוֹרָה וְקַבְּלַת דּוֹר אַחֵר דּוֹר עַד עֵבֶר עַד נֹחַ עַד אָדָם, וְשֶׁהִיא לְשׁוֹן עֵבֶר וּבְעֵבוֹרוֹ נִקְרְאת עֵבְרִית'

רבינו יהודה הלוי, מחזיק בדעת ספר יצירה שפותחת בלשון:

'וּבְרָא אֶת עוֹלָמוֹ, בְּשֵׁלֶשֶׁת סִפְרִים, בְּסִפְרָא, וּסְפָרָא, וּסְפּוֹרָא'

והוא מבאר באריכות את שלושת המושגים. **בספר**: לשון ספירה, שהאותיות מייצגים מספרים, שבאמצעותם נברא העולם. **וספר**: היא הבריאה עצמה, שהיא כמו ספר שנכתב על ידי האל. כי מעשה הבריאה, היא כדמות האותיות שחקוקים וחצובים. **וסיפור**: היא הדיבור של האל, שהיא מקור שממנו נאצלים האותיות והברואים. ונמצא כי הדיבור והאותיות והבריאה הם חטיבה מושלמת של האצלה עליונה.

שיטת הרמב"ם

שיטתם של רבי סעדיה גאון והרמב"ם שונה בתכלית. הם סברו שלשון הקודש היא שפה הסכמית בין בני האדם כלשונו של הרמב"ם במורה נבוכים (ב ל):

'וממה שצריך שתדעהו גם כן ותתעורר עליו, אמרו ויקרא האדם שמות וגו'. למדנו שהלשונו הסכמיות לא טבעיות כמו שכבר חשבו זה'

לדעתם אין שום מעלה וקדושה בעצם הלשון מצד עצמו, ואין חילוק בין שפה זו לכל שפה אחרת. אולם הטעם שנקראת שפה זו לשון הקודש, מוסיף בה הרמב"ם דברים במורה נבוכים (חלק ג פרק ח):

יש לי גם הנמקה מדוע נקראת לשונו זאת בשם לשון הקודש. ואל נא יחשבו שאלה דברים בטלים מצדנו או טעות, אלא זאת אמת. כי בלשון המקודשת הזאת, לא נקבע כלל שם לאיבר המשגל, לא של הגברים ולא של הנשים, ולא לעצם המעשה המביא להעמדת צאצאים. לא לזרע, לא לשתן, ולא לצואה, לכל הדברים האלה לא נקבעו כלל בשפה העברית מלים המציינות אותם במשמעותן הראשונה. אלא מביעים אותם בשמות מושאלים וברמזים. הכוונה בזאת הייתה, שלא ראוי להזכיר דברים אלה, לכן לא נקבעו להם שמות. אלה דברים שיפה להם השתיקה, כאשר יש הכרח להזכירם מתחבלים לכנותם בכינויים מביטויים אחרים'

(המשך בשבוע הבא עלינו לטובה)

הסוגיא השבועית

קניינים מכח הכרח המציאות

השבוע עסקנו בבית מדרשו של רב. שדעתו הייתה לחזק ידי הקניינים המתחדשים בשוק מכח המציאות ההכרחית. ודנו בשיטתו של רבא בבית מדרשו לצמצם את חידושו של רב. ואילו האמוראים שחתמו את התלמוד חזרו וקבלו את דעתו של רב כהלכתה בלא טעמא.

הבאנו את הסוגיא במסכת גיטין (יג:) בה רב מייסד את המושג החדש של קנין מעמד שלשתן:

'גופא אמר רב הונא אמר רב, מנה לי בידך, תנהו לו לפלוני במעמד שלשתן קנה, אמר רבא מסתברא מילתיה דרב, בפקדון אבל במלוה לא, והאלקים אמר רב אפילו במלוה..... אלא אמר מר זוטרא, הני תלת מילי שוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא'

הסוגיא המקבילה לזו. היא במסכת כתובות (קב:), בה רב מטביע בבית מדרשו את המושג החדש של דברים הנקנים באמירה:

'גופא אמר רב גידל אמר רב, כמה אתה נותן לבנך כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך כך וכך, עמדו וקידשו קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה. אמר רבא מסתברא מילתא דרב, בבתו נערה, דקא מטי הנאה לידיה, אבל בוגרת דלא מטי הנאה לידיה לא. והאלהים אמר רב אפילו בוגרת..... אלא בההיא הנאה דקמיחתני אהדדי, גמרי ומקני להדדי.'

הורחב המבט של רב על חידוש הקניינים מכורח המציאות. ועל גלגולם של דברים בבתי המדרש של רבותינו האמוראים. עד קביעת ההלכה הסופית בסוף ימי התלמוד.

ספר יצירה (פרק ה משנה ד)

**המליך אות נ' בריח וקשר לו כתר וצרפן זה בזה,
וצר בהם עקרב בעולם ומרחשון בשנה,
ודקין (מעיים) בנפש זכר ונקבה**

להבנת הדברים, נתבונן ונעמיק, באות נ מאותיות האלף בית. משמעותו. צורתו. מספרו. וכל הלכותיו המשתלשלים ומוכרים לנו.

הייחודיות של הנ'

האות נ, היא האות האמצעית מבין כל העשרים ושתיים אותיות. עשרים ושבע אותיות יש, שלוש עשרה לפני האות נ', ושלוש עשרה אחרי האות נ'. תופעה זו מובאת כבר במשנת רבינו המהר"ל (נצח ישראל פרק יג):

'כי כל האותיות באלפ"א בית"א, אין להם נפילה, חוץ מן הנו"ן. והטעם הוא, שכאשר תשים אותיות מנצפ"ך בסוף האלפ"א בית"א, ויהיו י"ג אותיות לפ-ניהם, וי"ג לאחריהם, תהיה אות הנו"ן אות י"ד עומד באמצע. וידוע כי כל דבר שהוא באמצע עומד בעצמו, ואין לו סמך, כי אין לו חבור לא לימין ולא לשמאל'

פרשנות רבינו המהר"ל מלמדנו, שכל האותיות יש להם קשר ושיתוף בעצם התהוותם, ולכך כל האותיות אינם יכולים להתקיים לבדם ללא סיוע האותיות שלצידם. שונה הוא הנ' שהוא עומד בכוחות עצמו ואינו צריך סיוע משאר אותיות כדי להתקיים. תופעה זו מתבטא אפילו בהגיית האות שהיא נבלעת בתוך האות ואין האדם מבטא אותה כלל. כבר הראו המדקדקים שהאות נ' נבלעת בין האותיות: כגון בהגיית המילה: לנפול, שאנשים מבטאים אותה ליפול, בלי הגיית הנ'. תופעה ייחודית זו מכונה בפי מהר"ל אות נופלת, כלומר נבלעת ונופלת בתוך המילה, ובעצם בכך הנ' מבטא את עמידתה העצמאית בלי תלות באותיות הסובבות.

הנ' שורש ההתהוות של המציאות

הופעת הנ' כעצמאית ולא תלותית בחברתיה, מלמדנו את רום מעלתה של הנ'. בזוהר הקדוש וספרי הקבלה אנו פוגשים פרשנות רחבה על מהות האותיות, שהם בעצם הכלים והאבנים שבאמצעותם ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו.

כך נכון לגבי כל העשרים וששה האותיות. אולם הנ' בשונה מכל שאר האותיות היא האות שיוצרת את שאר האותיות. כי רק באמצעות הנ' יכולים שאר האותיות להיווצר ולהפוך למה שהם. נמצא כי הנ' היא המפתח והבריה של כל האותיות והצירופים. וכל ההתהוות והיצירה שאנו מכירים באמצעות האותיות. הם בעצם השתקפות של האות נ'.

חמישים שערי בינה

אמרו חכמינו (מסכת ראש השנה דף כא:): **חמישים שערי בינה נבראו בעולם**. מהות השערים הללו, מבוארים בהרחבה בספרי הקבלה מזמן רבותינו התנאים, ועד ההתפשטות של קבלת הרמ"ק והאריז"ל. הרבה גוונים קשרו רבותינו למהות חמישים שערי בינה.

אלא שמדברי כולם עולה מסקנה אחידה. שהמספר חמישים מסמל מעבר למימד שונה של מספרים. מספר שש מצויר תמיד כסמל של שלמות הגשם. העולם הגשמי נתפס בעינינו בשישה מימדים. אולם קיים מימד נוסף רוחני שמשלים את ששת המימדים, זוהי מספר שבע. שבעת המימדים כפולים לשבע שהם ארבעים ותשעה מימדים. ארבעים ותשעה המימדים הם גבול ההשגה האנושית.

מספר חמישים, היא מעבר למימד שמעבר לחושי האדם. אם כן ארבעים ותשעה המימדים שאנו מכירים ותופסים, הם כולם נובעים ממה שמעבר, כלומר השער החמישים המהווה את המימדים שאנו מכירים. שער החמישים מתבטא בהרבה מאוד הבנות, כאשר הנוגע למאמרנו היא התגלות שער החמישים באמצעות האותיות. שער החמישים מתהווה באמצעות האות נ' שהיא בגימטריה חמישים, הנ' היא האות שאינה תלויה בשאר אותיות, והיא השער המהווה ויוצרת את שאר האותיות.

חמישים שערי טומאה

בספר הזוהר מוטבע בהרחבה המושג של זה לעומת זה. הזוהר וכל הפרשנים שלו לכל הדורות, מאריכים לבאר כי הקדוש ברוך הוא ברא את הטוב והרע ביחסי כוחות שווים. ולכך יחסי הכוחות הם תמיד זה לעומת זה. כאשר הקדוש ברוך הוא ברא בעולמו את מימד החמישים של הקדושה. הרי שנאצל לעומתו מימד החמישים של הטומאה.

במימד החמישים מתקיים פרדוקס. שכן החמישים היא שער עצמאי ללא תלות בשׁ-ערים שתחתיו. לכך: יכול אדם דרך שער החמישים להתנתק מן המימד של שבע, ולהכנס למימד של מספר שמונה. אולם בו זמנית יכול אדם להתנתק מן המימד של השבע ולהכנס למימד הטומאה והניתוק מהשפע הרוחני.

האות נ', טומנת בגופה סיכוי וסיכון. שכן כאשר אדם מתנתק מן המימדים הטבעיים של השבע. יכול הוא בקלות למימדי הטומאה המקבילים למימדי הקדושה. לכך האות נ' מסמלת גם את הנפילה. האות נ' בעבור עם ישראל, היא האות שבאמצעותה הם מעפילים למימדים שמעבר לטבע, אולם בו זמנית היא האות שבאמצעותה הם יורדים למימדים שמתחת לטבע.

בכך מבאר רבינו המהר"ל כמה מאמרי חכמינו סביב האות נ'. וכלשונו (שם):

לכך הנו"ן גם כן מורה על ישראל, שהם עם אחד, ואין להם חבור אל מה. ולכך כתיב 'נפלה בתולת ישראל'. שהכתוב רמז כי ישראל הם כמו הנו"ן, שאין לה חבור. ולפיכך יש בעונותינו נפילה לאומה זאת ביותר, כמו שהכתוב אומר 'טובים השנים מן האחד, כי אם יפול האחד השני מקיימו, ואילו אחד שיפול מי מקיימו. ולכך כתיב 'נפלה בתולת. ומטעם הזה אין נקרא 'אות נופל' בדקדוק הלשון רק הנו"ן הוא אות נופל, כי הנו"ן בפרט אין לה חבור ושיתוף לאחר. ומפני זה המזמור הזה אין בו האות שהוא באמצע, והוא עומד בעצמו, שאין לו חבור עם האותיות הפשוטים אשר הם התחלה לעולם הזה. ולכך כשהם יורדים יורדים עד התהום. לפי שאין להם חיבור עם שום אומה אחרת'.

(המשך בשבוע הבא עלינו לטובה)

